DİPLOMAT

№ 03(028) 01-15 Mart, Adar 2006

İctimai-siyasi qəzet
Rojnama civakî û sîyasî

Qiyməti
Hêjay
20 qəpik

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB İLHAM ƏLİYEV YAPONİYA SƏFƏRİ ZAMANI

Bu gün Kürdüstanın baş naziri Neçirvan Barzani Bağdad şəhərində İrak dövlətinin başçısı Cəlal Tələbani ilə görüşmüşdür

Görüşdən sonra keçirilən mətbuat konfransında o, bildirmişdir ki, Kürdüstan ilə İrak dövləti arasında olan mexanizmin aydın olmaması bəzi çətinliklər yaratmışdır.

Kürdüstanın baş naziri Neçirvan Barzani qeyd etdi ki, yeni hökümət təşkil edildikdən sonra çalışacağıq ki, yeni əlaqələr mexanizmi hazırlansın.

Neçirvan Barzani Kürdüstandan da bəhs edərək dedi ki, neft yataqları Kürdüstanın tebii sərvətləri olmaqla Kürdüstanın özünə aiddir. Bu İrakın yeni konstitusiyasında öz əksini tapmışdır. Gördüyümüz bütün işlər İrak konstitusiyası çərçivəsindədir, qanundan kənar heç bir iş görülməmişdir.

Neftlə bağlı görülən bütün işlər İrak neft naziri ilə əlaqəli şəkildə görülmüşdür. Bizim üçün önəmli odur ki, işlərimiz İrak konstit«siyası çərçivəsində görülsün.

Kürdüstan ərazisində olan neft yataqlarından əldə edilən gəlir Kürdüstan xalqının rifahı üçündür. Bunu biz mərkəzi hökümətlə əlaqəli şəkildə görürük.

Ramsfeld: İrakda mülki əhali arasında müharibə ehtimalı her zaman olmuşdur.

Amerikanın müdafiyə naziri Donald Ramsfeld bu gün etnik və dini məsəb məsələsinə toxunaraq bildirdi ki, İrakda hər zaman əhali arasında vətəndaş müharibəsinin ehtimalı olmuşdur və bu gündə vardır. Amerikanın İrakdakı Ambasadoru Zalmay Xəlilzat da bu gün dedi: Amerika İrak müharibəsində "Pandora qutusu"nun ağzını açdı, lakin məlum deyil içindən nə çıxacaq. "Reuters" xəbər agentliyinin verdiyi məlumata əsasən Donald Ramsfeld Pentaqonda İraka aid bir brifinqdə qeyd edərək bildirdi:

- Mən inanmıram ki, İrakda vətəndaş müharibəsi ola, amma hər zaman orada vətəndaş müharibəsinin yaranması ehtimalı olub. Amerikanın Ambasadoru Zalmay Xəlilzat "Los Anceles Timesə" verdiyi müsahibəsində bildirdi ki, Amerika 2003-cü ildəki Səddam faşizminin yıxılmasında hücumu zamanı "Pandora qutusu"nu etnik və dini baxımdan açdı, amma məsələ ondadır ki, insanlar bu problemin içindən necə çıxacaq. Zalmay Xəlilzat qeyd etdi ki, vətəndaş müharibəsinin potensialı nə qədər olsada çalışırıq ki, onların arasında bir körpü salınsın.

KÜRDÜSTAN PARLAMENTİNİN SƏDRİ QAZAXISTAN KÜRDLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİNİ QƏBUL ETMİŞDİR

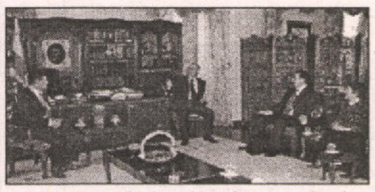

Martın 2-də Kürdüstan Parlamentinin sədri Ədnan Müfti Qazaxıstan kürdlərinin nümayəndə heyətini qəbul etmişdir. Nümayəndə heyətində, Qazaxıstan prezidentinin müavininin neft sahəsi üzrə köməkçisi, 32 dövlətin Elmlər Akademiyasının üzvü, akademik Nadir Nadirov, kimya elmləri doktoru və Dövlət muzeyinin Kürd Mədəniyyəti Şöbəsinin rəhbəri doktor Həlimə Əmo, Respublika Dərman İstehsalı İdarəsinin rəhbəri Rəşid Sədo Nadirov və Alma-Ata şəhər məhkəməsinin birinci müavini Əbdulbari İsmayılov olmuşlar.

Kürdüstan parlamentində keçirilən yığıncaqda Qazaxıstan və Kürdüstan parlamentləri arasında əlaqələrin yaranması, hər iki dövlətin ali məktəbləri arasında dostluq əlaqələrinin qurulması və bir neçə yeni əlaqələrin təşkili haqqında danışıqlar aparılmışdır.

Yığıncaqda hörmətli akademik N. Nadirov Qazaxıstan hökumətinin Kürdüstan parlamenti, eləcə də hökuməti və Kürdüstan xalqı ilə dostluq əlaqələrinin yaradılması, təmsil etdiyi ölkənin rəhbərliyinin Qazaxıstanda kürd dilində peyk televiziya kanalının və Qazaxıstan- Kürdüstan təyyarə reysinin açılması arzusunda olduğunu xüsusi ilə vurğuladı. Kürdüstan parlamentinin sədri Ədnan Müfti akademik N. Nadirovun bu təklifinə münasibətini və dərin təşəkkürünü bildirdi.

Türkiyə "Kürdüstan bölgəsi"-nin möhürü olan pasportları qəbul edir.

Türkiyənin "Zaman" qəzetinin yazdığına görə Türkiyə DİN- nin qəbul etdiyi qərara əsasən, hansı vətəndaşın pasportu üzərində "Kürdüstan bölgəsinin" möhürü olarsa o Türkiyə dövləti tərəfindən qəbul ediləcək və geri qaytarılmayacaqdır.

Lakin, həmin qərara görə hər hansı vətəndaşın pasportunda onun doğulduğu yer "Kürdüstan" göstərilərsə onun Türkiyəyə girişinə icazə verilməyəcək və o şəxs geri qaytarılacaqdır.

Agahnameya şervanekî kurd: di festîvalê de derdikeve pêşbirkê

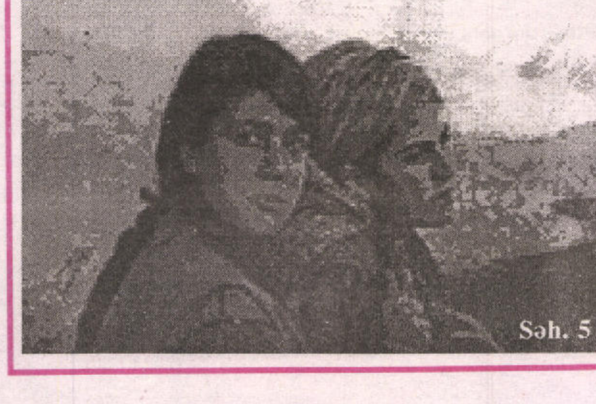

Səh. 5

Huşyar Zêbarî dewletên cîran bi desttewerdana Îraqê tawanbar kir

Səh. 3

Bûşh rola Serok Telebanî û Serok Barzanî di piroseya sîyasîya Îraqê de bilind nirxand

Səh. 3

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ" ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ ƏSƏRİNDƏN BİR PARÇA

XVI ƏSRDƏ KÜRDÜSTAN VƏ KÜRD XALQININ VƏZİYYƏTİ

KÜRD XALQI VƏ KÜRDÜSTAN

[illegible]

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Keçmişdə olduğu kimi, həmin əsrdə də əmirlər arasında davam edən daxili vuruşmalar Kürdüstanın siyasi cəhətcə birləşməsinə imkan vermirdi. Bidlisi öz əsərində Kürdüstandakı bu vəziyyəti göstərərək yazır: "Hər biri bir tərəfdə özbaşına mütləqiyyət bayrağı qaldıraraq, sərbəst olaraq dağ zirvəsində daldalanır. Aralarında Tövhiddən21 başqa heç bir mənada birlik yoxdur" (76, 16-17; 103, 450).

Beləliklə, XVI əsrin əvvəllərində hələ siyasi cəhətdən mərkəzləşməmiş kürd əmirləri başqa təcavüzdən özlərini qorumaq üçün qonşuluqlarındakı iki qüvvətli dövlətdən birinə istinad etməli idilər. Sünni məzhəbinə yaxın olan kürd əmirləri osmanlılar tərəfə meyl göstərməli idilər. Lakin kürd xalqı ilə Azərbaycan xalqı arasındakı tarixi döstluq və əməkdaşlıq kürdlərin əksəriyyətində Səfəvilər dövlətinə arxalanmağa meyli artırırdı (22, 7). Çünki kürd xalqı özünü xarici basqınlardan qorumaq üçün Azərbaycan ərazisində təşkil olan Səfəvilər dövlətinə ümid gözü ilə baxırdı. Lakin I Şah İsmayıl Səfəvinin Kürdüstan haqqındakı yanlış siyasəti bu ümidi heçə çıxartdı. Şahın Kürdüstan üzərinə ilk hücumu Savucbulaq nahiyyəsini qəsb etməklə başlandı.

I Şah İsmayıl 1505-ci ildə Qızılbaş sərkərdələrindən Durmuş xan Şamlu, Əbdi bəy Şamlu, Saruəli Möhürdar Təkəlu, Bayram bəy Qaramanlu və Xulafa bəyin başçılığı ilə Sarom üzərinə böyük ordu göndərdi. Lakin Sarom bəy bu müharibədə qalib gəldi və öz müstəqilliyini qorudu. O dövrün mənbələrindəki məlumata görə həmin müharibədə qızılbaşlar çoxlu itki verdilər və adları çəkilən sərkərdələrdən Durmuş xan Şamlu, Bayram bəy (59, 90) və Xulafa bəy salamat geri qayıtdılar.

"Həbib əs-Siyər" əsərinin müəllifi bu hadisədən bəhs edərkən I Şah İsmayıl Səfəvinin Kürdüstan haqqındakı istilaçılıq siyasətini pərdələyərək yazır: "Sarom Kürdüstan qarətçiləri ilə birlikdə yol kəsməklə məşğul olduğu üçün şah onun üzərinə qoşun göndərdi. Sarom qaçdı və dinsiz kürdlərdən bir çoxları öldürüldü. Şah ordusu böyük qənimətlə geri qayıtdı" (112, 42). Qunabadi qeyd edir ki: "Şah ordusu ilə kürd dilavərləri arasında şiddətli müharibə oldu. Sarom qaçdı, kürdlərin çoxu qılıncdan keçrildi və qan su yerinə axdı" (113, 102).

Bidlisi göstərir ki, "Sarom Qızılbaşların təcavüzündən özünü qorumaq üçün I Sultan Səlim xana tabe oldu" (76, 289).

Bizim üçün Bidlisinin yazdığı daha doğru və düzgün məlumat hesab edilir çünki o, Səfəvilər dövləti ilə kürd əmirləri arasında gedən vuruşmaları öz əsərində dəqiq surətdə qeyd edir və dövrün ziddiyyətlərini müəyyən qədər açıb göstərirdi.

Müasir İran tədqiqatçısı Rza Pazuki22 1507-1508-ci illərin hadisələrindən bəhs edərək Saromın Gürcüstan hakimi olduğunu qeyd edir və 1507-ci ildə qızılbaşlar tərəfindən öldürüldüyünü irəli sürür. Mənbələrə istinadən həmin müəllifin müddəası düzgün deyildir (70, 285).

XVI əsrin əvvəllərində Kürdüstan ərazisinin böyük bir hissəsinə sahib olan qüvvətli hökmdarlardan biri də əvvəldə qeyd edildiyi kimi Əlaəddövlə Zülqədər idi. Bu sülalə 1339-cu ildən 1515-cı ilə qədər Mərəş, Əlbistan, Xarput, Amid, Urqe və s. Kürd vilayətlərinin hökmdarı olub, 80 min evdən ibarət olan Zülqədər tayfasına və bir çox kürd tayfalarına başçılıq etmişdir. Bu sülalənin son nümayəndəsi Əlaədövlə, o zaman Kürdüstanı öz nüfuz dairələrinə bölüşdürən Misir və Osmanlı sultanları ilə müdrik siyasət apararaq öz müstəqilliyini qorumaqla bərabər, onlardan maddi istifadələr də edirdi. Məsələn, İskəndər Münşinin yazdığına görə Rum nümayəndəsi onun sarayına gəldikdə, o öz xadimlərindən bir neçə nəfərinə Misir paltarı geydirib Rum nümayəndələrinə deyirdi: "Misir nümayəndəsi gəlib Sizin əleyhinizə məndən kömək istəyir.Lakin mən sultanla dost olduğum üçün onların təklifini rədd edirəm" (47, 33). Misir nümayəndəsi gələrkən yenə də eyni vəziyyəti təkrar edirdi. Buna görə də Əlaəddövlə Zülqədər həmişə deyirmiş ki, "iki qızıl quşum vardır, biri qızıl, digəri isə gümüş yumurtlayır" (47, 33).

Beləliklə, onun qüdrət və nüfuzu günü-gündən artır və 70-dən çox kürd əmiri Əlaəddövlə hökumətinə tabe olur. I Şah İsmayıl Səfəvi ilə vuruşmada məğlub olan Ağqoyunlu Sultan Murad 1506-cı ildə Mərəş əyalətinə gəlir və Əlaəddövlənin qızı ilə evlənir. Bundan sonra türkmən ordusu ilə Əlaəddövlə ordusu birləşərək böyük bir qüvvə təşkil edir. Bu qüvvədən istifadə edən Əlaəddövlə digər kürd əmirliklərini və o cümlədən Mosul vilayətini də öz hakimiyyətinə tabe edir. Bundan sonra o, Diyarbəkir əyalətini ələ keçirmək istəyirdi, lakin 1507-ci ildə Diyarbəkir hakimi Əmir bəy Mösullu türkmən I Şah İsmayıla tabe olur və buna görə də şah ona xan ləğəbi verir. Sonralar isə Təhmasib Mirzənin lələsi və Xorasan vilayətinin hakimi təyin edir (113, 293). Diyarbəkir qalası hələlik Əlaəddövlənin əlində qalır. O, öz növbəsində Diyarbəkir üzərinə hücuma hazırlaşır. Odur ki, bunu duyan I Şah İsmayıl 1507-ci ildə Əlaəddövlənin üzərinə qoşun göndərdi. Hər iki ordu Əlbistan çölündə üz-üzə gəldi. Üç gün davam edən qanlı vuruşmadan sonra Qızılbaşlar yalnız Diyarbəkir qalasını Əlaəddövlə ordusundan ala bilir.

Dövrün bir sıra müəllifləri həmin müharibədə həlak olan insanların qanından Əlbistan torpağının qırmızı rəngə boyandığını qeyd edirlər (112, 43-45). Əlaəddövlə qalan ordusu ilə Mərəş tərəfə çəkildi. I Şah İsmayıl Diyarbəkir əyalətini Xan Məhəmməd Ustacluya tapşırdı. Lakin Diyarbəkir mahalındakı Qara Həmid əmirliyinin hakimi Qayıtmas bəyə23 tabe olmadı və ixtiyarındakı Amid qalasını möhkəmləndirdi. O, Xan Məhəmməd Ustaclu ilə apardığı müharibədə məğlub oldu.

Həsən bəy Rumlu yazır ki: "Təkcə Amid qalasının alınmasında 7 min nəfərdən artıq adam öldürüldü (59, 94). Bu məğlubiyyətdən sonra Qayıtmas bəy Mosullu Mərəş hökmdarı Əlaəddövlə Zülqədər ilə ittifaq bağladı. Onların 10 min nəfərlik qoşununa Əlaəddövlə Zülqədərin oğlu Qasım bəy (Saro Qaplan adı ilə məşhurdur) başçı təyin olundu. Qasım bəy 1507-ci ilin qış aylarında Diyarbəkir üzərinə hücum etdi. Bu müharibədə yenə də Xan Məhəmməd qalib gəldi. Qasım bəy və Qayıtmas bəy Mosullu öldürüldü. Beləliklə də, Qara Həmid şəhəri tutdu və qalanı isə Xan Məhəmməd Ustaclu tərəfindən işğal edildi.

Həsən bəy Rumlu göstərir ki: "Həmin müharibədə Qasım bəyin 10 min nəfərlik qoşununa qarşı, Xan Məhəmməd Ustaclunun yalnız 2 min nəfər qoşunu vuruşdu və qalib gəldi" (59, 95-96). Bidlisi Xan Məhəmməd Ustaclunun qalib gəlmə səbəbini öz əsərində belə izah edir: "Xan Məhəmməd Ustaclu Süleymani Kürd tayfasının başçısı Mir Diyaəddin (Ziyaəddin) ilə qohum oldu. Buna görə də Süleymani tayfası qılınc gücü ilə Diyarbəkiri qorudu və Saro Qaplan öldürüldü (76, 265).

Kürdüstan ərazisində baş verən bu müharibələrdə ən çox kürd xalqının məhv olduğunu güman etmək olar.

Qazi Əhməd Qəzvini yazır ki: "Bu məğlubiyyətdən sonra Əlaəddövlə Zülqədər 14 min qoşun toplayıb, böyük oğlu Qur Şahrux və kiçik oğlu Əhməd bəyi həmin qoşuna başçı təyin etdi. O, bu böyük qüvvəni yenə də Diyarbəkir üzərinə göndərdi, lakin məğlub oldu" (101, 270-71). Əlaəddövlə 1515-cü ilə qədər müstəqilliyini saxladı. Lakin həmin ildə Kürdüstan ərazisi I Sultan Səlim tərəfindən işğal edilərkən vuruşmada öldürüldü (48, 146; 102, 119).

I Şah İsmayıl Diyarbəkir əyalətini və ona tabe olan bir sıra qala və əmirlikləri işğal etdi. Lakin o, bununla kifayətlənməyib Əkil, Mösul, Səncər, Mardin, Ərzincan, Xarput, Ərciş və bir sıra başqa əmirlikləri də müharibə yolu ilə aldı. Şah Çəməşkəzək vilayətini işğal etmək üçün Nurəli xəlifənin başçılığı ilə oraya qoşun göndərdi, lakin həmin vilayətin əmiri Hacı Rüstəm bəy müqavimət göstərmədi və öz əmirlərini Qızılbaşlara təslim etdi. O, hələ 1503-cü ildə Sultan Bayəziddin Səfəvilər əleyhinə olan təklifini də rədd etmişdi. Bundan sonra Şah İsmayıl tərəfindən Ərzincan vilayətinə hakim olan Nurəli Xəlifə, həm də Çəməşkəzək hakimi oldu, sonra Etaq əmirliyi Əhməd bəydən zorla alındı.

Şah Cəzirə əyalətini işğal etmək üçün üç dəfə oraya qoşun göndərdi, lakin hər dəfə məğlub edildi. "Şərəfnamə"də göstərildiyinə görə Cəzirə hakimi Əmir Şərəf yalnız bir vuruşmada şah qoşunlarından 1700 nəfər öldürmüş və çoxlu əsir almışdı (76, 124). Lakin Əmir Şərəfin ölümündən sonra onun qardaşı Şah Əli bəy I Şah İsmyıla tabe oldu.

Şah İsmayıl Səfəvi kürd əmirliklərini işğal etdiyi zaman (1505-ci il) 12 nəfər adlı-sanlı kürd əmiri Şah İsmayıla tabe olmaq məqsədilə böyük hədiyyələrlə Xoy və Təbriz tərəfə hərəkət etdi. Bidlisi yazır ki: "Kürdüstan əmirləri Təbrizə çatan kimi şahın əmrilə zəncirlənib həbsə alındılar" (76, 125). Həmin ildə 11 nəfərdən ibarət ikinci bir qrup kürd əmirləri Təbrizə Şah İsmayıla tabe olmağa getdilər. Onların taleyi də əvvəlki 12 nəfərin taleyi ilə birləşdi. Bu əmirlərdən bəziləri yalnız Çaldıran müharibəsi (1514) zamanı imkan tapıb Kürdüstana gələ bildilər.

Beləliklə, I Şah İsmayıl Səfəvi istila etdiyi əmirliklərdən başqa, həbsə aldığı əmirlərin də torpaqlarını Qızılbaş sərkərdələrinə tapşırdı. Bidlisinin yazdığına görə "O, Cəzirə əyalətini Xan Məhəmməd Ustaclının qardaşı Ulaş bəyə, Əkil əmirliyini Mənsur bəyə və Bidlis vilayətini də əvvəl Qurd bəyə, sonra isə Əvəz bəyə tapşırmışdı" (76, 125-416).

I Şah İsmayıl Səfəvinin Kürdüstandakı mənfi siyasəti, Təbrizə gedən kürd əmirlərinin kollektiv surətdə həbs edilməsi, Kürdüstan ərazisinin Qızılbaş sərkərdələrinə verilməsi və bu sərkərdələrin kürdlərə nisbətən mənfi münasibətləri, kürdlərlə Qızılbaşlar arasındakı dini ixtilafları artırdı. Bütün bunların hamısı Səfəvi hökumətinə qarşı Kürdüstanda böyük narazılığa səbəb oldu.

Məhz belə bir şəraitdə Kürdüstandakı siyasi istiqamət Osmanlı hökumətinin xeyrinə olaraq dəyişdi. Bir sıra kürd əmirləri daha Səfəvilər sarayına deyil, sultan sarayına meyl etdilər. Bu hadisədə həm osmanlıların, həm də kürdlərin arasındakı dini təəssüb böyük rol oynadı.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz nəticəni Bidlisi öz əsərində belə yazır: "Qızılbaşların zülmündən cana gələn kürd əmirləri I Sultan Səlim xana tabe olmağa başladılar" (76, 252).

Osmanlı hökuməti mövcud şəraitdən dərhal istifadə etmək üçün Mövlana24 İdrisi Bidlisini Kürdüstana göndərdi və kürd əmirlərini sultan tərəfə cəlb etməyi ona tapşırdı. Milliyyətcə kürd olan Mövlana İdris öz dövrünə görə mükəmməl təhsil almış və vaxtı ilə Ağqoyunluların katibi olmuşdur. O, kürd əmirləri arasında böyük nüfuza malik idi. Buna görə də onun sultan xeyrinə apardığı təbliğat baş tutdu, bir də bəzi kürd əmirləri öz irsi əmirlik hüququnu saxlamaq üçün sultan hökumətinə tabe olmağa çox həvəs göstərirdilər. Onlar belə hesab edirdilər ki, sultan hökuməti həmişəlik olaraq onların irsi əmirlik hüququnu təmin edəcəkdir. Bəzi tayfa başçıları öz əmirlik hüququnu həddindən artıq sevdikləri üçün sonralar da müstəqillik uğrunda gedən mübarizənin başçısı oldular (1530-1585-ci illərdə).

(Ardı növbəti saylarımızda)

Celal Telebanî ji milîsên Îraqê xwest ko çekên xwe daynin

Serokkomarê Îraqê Celal Telebanî îro piştî hevdîtina xwe ya digel generalê amerîkî John Abizaide serokê hêzên amerîkî li Rojhilata navîn di preskonferanseke de got divêt ji bilî hêzên çekdar yên Ebu Museb Zerqawî hemî milîsên li Îraqê çekên xwe daynin û tevlî prosesa siyasî bibin. Di preskonferansê de Celal Telebanî bersiva berpirsekê partiya Fezîletê ya şiyan da û got [illegible] wan bi petrola li başurê Îraqê nîne û petrola li bakurê Îraqê û Kurdistanê têra wan dike.

Wafiq Semarayiyê şêwirmendê [illegible] Celal Telebanî ji Reuterse re dibêje ev bangewaziya Celal Telebanî ji bo milîsên Îraqê [illegible]geka vekirî û zelal e ji brayên me yên ko çekan hildigirin" û got:

«Operasyonên eskerî yên brayên me [illegible] li gor berjewendiyên bala yên neteweya me na[illegible]

Şêx Sebah El Sediyê berpirsê partiya Fezîletê ya endama lîsteya Hevpeymaniya Îraqa Yekgirtî ya şiyan gotibu ko heger Kurd û sinî li hemberî şiyan li hev bikin hingê şî de nehêlin gezenca petrola başur bigihî bakur [illegible]

Celal Telebanî ji di preskonferansê de bersiva van gotinên Şêx Sebah El Sedî da û got «bingehê van îdiyan nîne ji ber petrola li bakur du caran ji ya başur zêdetir e û têra wan dike û li Kurdistanê gelek petrola nekeşifkirî heye»

Huşyar Zêbarî dewletên cîran bi desttewerdana Îraqê tawanbar kir

Wezîrê derve yê Îraqê Huşyar Zêbarî dewletên cîranên Îraqê bi desttewerdana Îraqê tawanbar kir û got ew welat xêra Îraqê naxwazin [illegible] li Îraqê de zerarê [illegible] wan welatan ji. Huşyar Zêbarî di [illegible] digel rojnameya erebî El Şerq El-Ewsetê [illegible]

[illegible]

Tirkiye mora "Herema Kurdistanê" li ser pasaportan qebûl dike

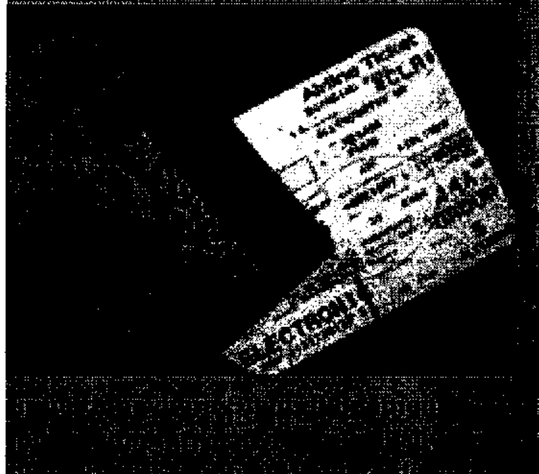

Li gor rojnameya tirkî Zamanê wezareta [illegible] Tirkiyeyê bi [illegible] ku ew mora "Herema Kurdistanê" qebûl dike [illegible]

[illegible]

Bûşh rola Serok Telebanî û Serok Barzanî di piroseya sîyasîya Îraqê de bilind nirxand

Roja Şemîyê, 25-ê şubate, di peywendîyekî têlêfonê de, Serokê Welatên Yekgirtîyên Amêrîkayê Gêorgê W.Bûşh rola Serok Telebanî bilind nirxand di komkirina hêzên sîyasîyên Îraqê de, ji bo pêkhenana hukumetekî niştimanî.

Serok Bûşh di wê peywendîya têlêfonê de, tekizkir li ser rola Serok Telebanî di nehîştina tirsa fitna tayfî di Îraqê de, ku zerqawî û hevpeymanên wî dixwazin di Îraqê de encam bidin û ji hemu Gelê Îraqê xwest ku xwedan yek helwest û gotin bin dî rê wê têrorê de.

Ji hêla xwe vê Serok Telebani, sipasî Serok Bûşh kir û da xwiyanî kirin, ku hemu hêzên Îraqê bi cûdayên xwe vê xwedan helwestekî başin û berpirsîyarin di ber berjewendiyên nistimanî de. Herweha Serok Telebanî di wê peywendîya têlêfonê de, têkez kir ku wê hukumeta pêşerokê,hukumetekî niştimanî û berfereh be û di heman demê de, wê ew hukumet, di rûyê têrorê de biweste.

Ji hêlekî din ve, her di heman rojê de, Serok Bûşh bi peywendîyekî têlêfonê sipasî rola Serokê Herêma Kurdistanê birêz Mesud Barzanî kir, di birêvebirina pirosêsa sîyasîya Îraqê de. Serokê Amêrîka piştgirîya xebatên birêz Barzanî kir, ji bo pêkhenana hukumetekî nistimanî û dubara pistgirîya welatê xwe ji bo pirosêsa sîyasîya Îraqê anî ziman.

Di dawîya wê peywendîya xweya têlêfonê de, li gel Serokê Herêm, Serok Bûşh hev xwest ku birêz Barzanî di xebatên xwe de berdewam be, ji bo serxistina piroseya sîyasîya Îraqê

Serokê Parlamana Kurdistanê pêşwazî li şandekî Kurdên Kazaxistanê kir

Roja Pencşemê, 2-ê Adarê Serokê Parlamana Kurdistanê birêz Ednan Muftî pêşwazî li şandekî Kurdên Kazaxistanê kir, ku pêkhatibû ji birêzan Alîkarê Cîhgirê Serokê Kazaxistanê û şarezayê di warê petrolê de Nadir Nadîrov, Doktorê Kîmîya û Berpirsîyara Beşê Kultura Kurdî di Kevnargeha Kazaxistanê de Dr. Helime Emo, Berpirsîyarê Dermansazîya Kazaxistanê Dr. Reşîd Sado Nadîrov û Dadwerê Giştîyê yekem yê Alma-Atayê Ebdulxaliq Barî Îsayêv.

Di civînekî de, ku li avahîya Parlamanê Kurdistanê birêve çû, besa peywendîyên di navbera Kurdistan û Kazaxistan, alîkarîya di navbera zankoyên Kurdistan u Kazaxistanê û rola Kurdan di Îraqa nuh de, kirin.

Di wê civînê de, birêz Nadîr Nadêrov daxwazîya Hukumeta Kazaxistanê, ji bo çêkirina tekilîyên dostana li gel Parlaman, Hukumet û Gelê Kurdistanê anî ziman û keyfxweşîya xwe da nîşandan ji bo wan pêşkeftinên, ku di Kurdistanê de hene. Herweha di civînê de, birêz Nadîrov amadebuna Hukumeta Kazaxistanê ji bo vekirina kanaleki gehandina asîmanî û firokewanî yekser, di navbera Herema Kurdistan û Kazaxistanê de, ragehand.

Ji hêla xwe ve, Serokê Parlamana Kurdistanê birêz Ednan Muftî rola Kurdperwerî ya profêsor Nadîr Nadîrov di xizmetkirina doza Kurdî de, di dema Sovyêtê de bilind nirxand. Herweha Serokê Parlamana Kurdistanê piştgirîya xwe da nîşandan, ji bo pesxistina peywendîyên dostana di navbera Herema Kurdistan u Kazaxistanê de.

Hêjayî gotinê, ku di civînê de, şande mêhvan amadevanîya xwe ji bo alîkarîkirina alîyên peywendîdar di Hukumeta Herema Kurdistanê de, di derxistina niftê de, da nîşandan. Her bi wê armancê biryarê li gel zaningehên Kurdistanê peymanekî mor bikin, ji bo amadekirina kadirên şehreza di ware derxistina niftê de, li zaningehên Kazaxistanê.

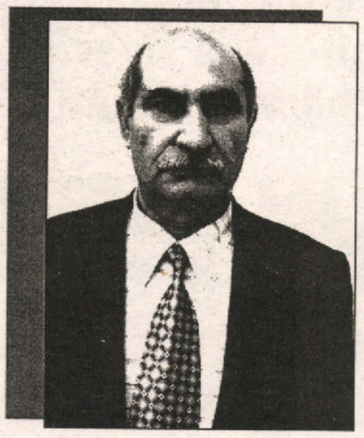

Dursunê Têmir

Pîrozbe sed sal.

Ser te şewq daye nûra qudretê,
Tu mala heqî qesra cinetê.
Li ser tirba te gulê bi bînin,
Serê xwe berte em ditewînin.
Mistafa Barzan cîhanê eyan,
Li Kurdistanê te kire beyan.
Dujmin himber me boy şerê giran,
Li ser axa me li hevdu civyan.
Hev-Hewar dikin, kurda heq xastin,
Nebixêr wan çaw li hev daxistin.
Bi gazya teva pêşmerge meşyan,
Rizgarkin welêt, wek dicle kişyan.
Destî van şera em îdî bilyan,
Nahêlin biratî gel bike jîyan.
Te got hel bikin pirsa sereke,
Gelê min ravin hilgirin çeke.
Dujminê welêt çerx û feleke,
Koka dujmina ji welêt rake.
Çiqas neyara hevra me xistin,
Jîn û zarê me sordaxê xistin.
Li Kurdistanê cinyaz raxistin,
Xwîn mijê welêt kêf xaş û mestin.
Bona xaş kirina aborî rewşê,
Şêrda pêşmerga xwe dane kifşê.
Mistafa Barzan ceger te pola,
Hubê davîte wan xet û xala.
Ku mîyaserbe hemû merem nêt,
Bona rizgaryê xwîna dujmin rêt.
Daykê helal kir, ew şîrê te mêt,
Tû dilê meyî dîroka welêt.
Bi dengekî ziz te kire gazî,
Li Mihabadê tev Mehmed Qazî.
Heyf negêhêştne hûn tu mirazî,
Ew daliqandin dil sot kir kozî.
Te zor xayî kir ew qewa û hêz,
Li cîya û banîya we xwe dabû fêz.
Hemû pêşmerge diçûn rêz bi rêz,
Ber lingê neyar kesek nekir dêrz.
Û bir xilaz kir pêncsed pêşmerge,
Te şabûn kire nav çiqas derge.
Ew yek teleb kir li ewê dewrê,
Mihacirî dît welatê şêwrê.
Te akadêmya herbî xilaz kir,
Zanebuna wan ber xwe kir sifir.
Û dersek da wan, pirtûka xwe hîşt,
Ji wê hîn dibin xwenra kirne pişt.
Çi sîyaset bû pêş we meşandin,
Gelê min arî êş jan kişandin.
Teyarê mîk-a bombe reşandin,
Bajar gundava ser me hilşandin.
OOH kor bûbû, nedidît qetil,
Kirnê xwînmija wan kirin batil.
Ey Kekê delal bi nav û nîşan,
Bê te em mane îro perîşan.
Ça dara bi rez, pir bereketî,
Heya kurd hebin boy gel zyaretî.
Mistafa Barzan wê şeref jînê,
Dêrsim pîroz kir sed salya bûnê.

14.04.2003 salê.

VURAR

El varına göz dikəni,
Tamahının dili vurar.
Namərdlərə diz çökəni,
Öz vətəni, eli vurar.

Kim xor baxsa ucalana,
Öz xalqından güc alana.
Dodaq büzsə öc alana,
Onu döğma dili vurar.

Təəssüb çəksə özgəsinə,
Kəm baxarsa öz nəslinə
Arxalansa kölgəsinə,
Taleyin bəd yeli vurar.

Kimdə yoxsa millət qanı,
Qürbət eldə çıxar canı,
Qeyrət hissi olmayanı,
Yağış yuyar, dolu vurar.

İki dünya bir olsa da,
Bel bağlamaz Qadir yada.
Kim mərdləri atsa oda,
Boynunu öz qolu vurar.

ZƏMANƏ

Qadir Allah sənə şikayətim var,
Niyə məndən ötrü tordu zəmanə.
Könlümə çəm edib qüssə, dərd qubar,
Məni sərt yolunda yordu zəmanə.

Həmişə zorlunun yanında durur,
Min fitnə işlədir, min hiylə qurur,
Sahibsiz olanın boynunu vurur.
Yazığa diriykən gordu zəmanə.

Bəxtimə şad xəbər vermək istəmir,
Yıxıb uçurduğun, hörmək istəmir.
Qadiri firəvan görmək istəmir,
Elə bil mayıfdı, kordu zəmanə.

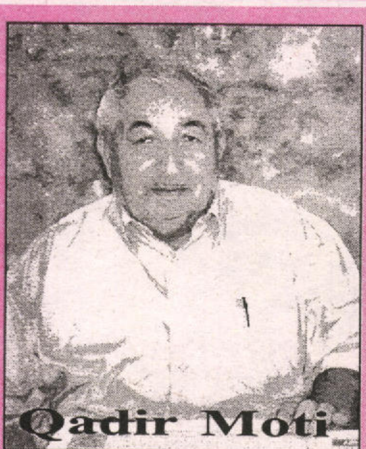

Qadir Moti

YA QİSMƏT

Ötüşür günlərim qüssə içində,
Xoş gün bir də gələcəkmi, ya qismət.
Günbəgün çoxalır dəni saçımın,
Heç qarası qalacaqmı, ya qismət.

Çalın-çarpaz dağ çəkilib sinəmə,
Hicran adlı od bükülüb sinəmə.
Taleyim tək bəxtim kəmmiş sən demə,
Yar könlümü alacaqmı, ya qismət.

Şimşək niyə qəfil çaxdı bilmədim,
Ürəyimi oda yaxdı bilmədim.
Sevincim az, qəmim çoxdur, bilmədim,
Üzüm bir də güləcəkmi, ya qismət.

Ağır dərddir ömrü bada verəsən,
Ayrılığa tapmayanda çarə sən.
Qadir, sənin qalan ömrün görəsən,
Öz yarınla olacaqmı, ya qismət.

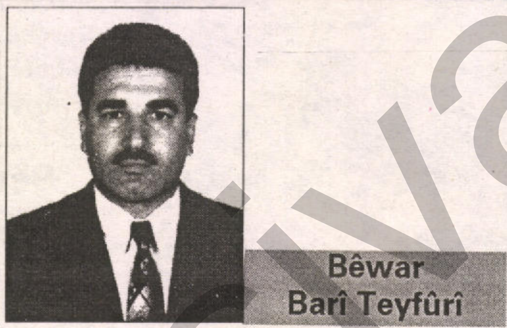

Bêwar
Barî Teyfûrî

Ew ezim

Ew gund û bajarên niştimanê
En tên ruxandin
Min pir dêşîne dayê.

Ew daristanên ku têne şewitandin
Pêra ruhê min dişewite
Pir dêşim dayê.

Ew cem û kanîyên
Li ser axa niştimanê
Bi xwîna min diherikin
Zindîbûnê didin deşt zozana
Xemlê didin gul sosina
Her buhar dayê.

Bi xwîna min gul-gulîne
Merazinê welatê min
Hey ku tu berxwe ketî
Ji bo min
Wan gul sosina bike baqe gul
Bînke, hemêzke
Ew ezim, ez
Şeîdê Kurdistanê
Lawê te dayê.

Her bahar hêşîn dibim
Dixemlînim axa niştimanê
Hertim zindîme
Ji bo jîyana Kurdistanê.

Bi navê min sond dixun
Geç û xortên niştimanê
Ez şeîdim dayê
Zindîvanê Kurdistanê.

13.IX.2005.

Dozgirê Wanê dibêje gênêralê tirk Yaşar Buyukanit "cete" ye

Yaşar Buyukanit bi cetetîyê têt tawanbar kirin

-Dozgirê komarî ye Wanê Ferhat Sarikaya idîanameya xwe ya di heqê failên buyera Şemzînane û êrîşa li hemberî dikana kitêbfirtotinê "Ûmût Kitabêvî" de amade kir û îro mehkemeya cezayê giran ya bajarê Wanê idîanameya wî qebûl kir. Li gor idîanameyê zelamê diduye yê ordîya tirkan qumandarê hêzên bejahîyê gênêral Yaşar Buyukanit jî beşdarî şebekeyeka neqanûnî buye û belgeyên sexte amade kirîye û lewra divet łekolîn û lêpirsîn di heqê Yaşar Buyukanitî de jî bêt kirin.

Ji bo îfadewergirina Yaşar Buyukanitî jî divêt serokerkanê ordîya tirkan Hilmî Ozkok desturê bide dozgirên eskerî. Bi îhtîmaleka mezin Hilmi Ozkok we desturê nade û ji ber hinde jî duhî ew digel serokwezîrê tirkan Recep Tayyîp Erdoganî civîya û got divêt hikumet vê meseleyê hel bike.

Li gor idîanameya dozgir Ferhat Sarikayayî subayên tirk Alî Kaya û Ozcan Îldenizî û hinek hêzên li pişt wan bi awayeke neqanunî îmkanên dewletê xistine destê xwe de û ew jî bi metodên rêxistinên têrorê opêrasyonên têrorîstî dikin û zererê didin hebûna dewleta tirkan.

Medyaya tirkan hemî îro li ser ve meseleyê dinivîsîne û tirk bûne du teref. Serokê CHP-ê Deniz Baykal û hinek tirk dibêjin ev derbeyeka AKP-ê ye li hemberî Yasar Buyukanitî û alîyê hikumetê û hinek tirk jî dibêjin gunehê hikumetê di vî îşî de nîne.

Lê belê her ci be minaqeşeyên bi vî awayî û tawanbarkirina zelamê diduye yê ordîya tirkan Yaşar Buyukanitî bi beşdarbuna rexistineka "çetewari" gurzeka dijwar e li seruçavên hêzên radîkalîst û kemalîst yên di nav ordîya tirkan de û heger hikumeta Recep Tayyip Erdoganî bikare xwe li hemberî êrişên eskeran û medyaya milîtarîst bigire ew de dereceyeka di xurttir bibe.

Îdîanameya Ferhat Sarikayayî di heqê Alî Kaya, Ozcan Îldenîz û Veysel Ateşî de dibêje:

- Karkirin bo têkbirina yekîtîya dewletê û yekîtîya welatî, kuştina mirovan û teşebîsa kuştina mirovan û lihevkirina ji bo pêkanîna tawanan.

Li gor îdîanameyê ve rêxistina çeteyan ya di nav organên eskerîyên dewleta tirkan de mêtodên têrorê bi kar anîye û îdîaname wiha dinivîsîne:

-Di buyera ko li Şemdînanê çêbu de kiryara têrorê hatîye bi kar anîn. Yanî calakîyeka wekî ya rexistinên têrorê ji alîyê karmendên dewletê ve hatîye kirin û di encamê de li cîhên wekî Hekarî, Gever, Şemdînan, Wan, Mus û Stenbolê ji bo protestokirina vê kiryarê gelek xwenîşandan hatine kirin û mirin û birîndarbun cêbuye û avahî û aparatên di jî hatine xera kirin. Kesên tawanbar Aliî Kaya û Ozcan Îldeniz karmendên midurîyeta şubeya istixbaratê ya qumandariya eskerî ya wilayeta Hekarîyayê (Hakkari Il Jandarma Komutanligî Îstîhbarat Şube Mudurlugu - JIT) ne.

Jandarma Îstîhbarat Teşkîlatî JIT yan jî bi navê xwe yê naskirî JITEM rêxistineka istixbaratê ya eskerî yê ko heta niha ji dewleta tirkan hebuna we ya resmî qebul nekirîye. Bi vê îdîanameyê hebuna wê rêxistinê ya resmî jî hat piştrast kirin.

Serokê Kurdistanê Mesud Barzanî got ew pêbendên daxwazên xwe yên neguhorbar in

-Serokê Kurdistanê Mesud Barzanî îro bi daxuyanîyeka nivîskî aşkera kir ku kurd di nakokîyên di navbera erebên sîî û erebên sinî de nabin piştgirê alîyekî û kurd pêbendên daxwazên xwe yên neguhorbar in ko ew ji binecîhkirina desturê fêdêralî û dêmokrasîyê ye.

Mesud Barzanî behsa idîaya hebuna nakokîyên kûr di navbera lîstêya Hevpeymanîya Kurdistanê û lîseteya erebên sîî Hevpeymanîya Iraqa Yekgirtîde kir û got ew îdîa ne rast in û di navbera kurdan û sîîyan de tekîlîyên tarîxî hene û berjewendîyên wan yên stratêjîk ji hevdu digirin.

Serokê Kurdistanê Mesud Barzanî di daxuyanîya xwe da got normal e ko di navbera hevpeymanan da li ser mijareke yan meseleyeke nakokî derkevin û ev ji tişteka xwezayî ye. Bi ve gotina xwe Mesud Barzanî beyî ku nav bide behsa dijayetîya kurdan ya li hemberî serokwezirîya Brahîm Ceferî kir.

Rumsfeld: Îhtimala şerê sîvîl li Îraqê her hebuye

© reuters

Donald Rumsfeld- Wezîrê parastinê yê Amêrîkayê Donald Rumsfeldî îro behsa problêmên êtnîkî û mezhebî yên Îraqê kir û got li Îraqê hertim îhtîmala şerê sîvîl yanî şerê navxweyî hebûye. Ambasadorê Amêrîkayê yê Îraqê Zalmay Xelîlzadî jî îro got Amêrîkayê bi şerê Îraqê devê “qutîya Pandorayê” vekir û ne diyare ka çi de je derkeve.

Li gor nuçeyeka Reutersê Donald Rumsfeldî li Pentagonê di brîfîngekê de behsa rewşa Îraqê kir û got:

- Ez bawer nakim ko îro li wê derê şereke sîvîl hebe le belê hertim li wê derê îhtîmala şerê sîvîl hebuye.

Ambasadore Amêrîkayê yê Îraqê Zalmay Xelîlzad ji di hevpeyvîneka digel rojnameya Los Angêlês Timêsê de îro dibêje Amêrîkayê bi êrişa xwe ya sala 2003-yê ya hilweşandina desthilata Seddam Hisênî devê “qutiya Pandorayê” ya nakokîyên êtnîkî û mezhebî vekir lê belê pirs ew e ka mirov de cawa ji nav vê problêmê derkeve. Zalmay Xelîlzad dibêje potênsîyala sereke sîvîl yê hemî alîyan li Îraqê heye û ew niha lêdixebite ko pireke di navbera wan de ava bike.

Polîtbîroya PDK-e li Bexdayê civîya

PDK li Bexdayê civîya

-Polîtbîroya Partîya Dêmokrat ya Kurdistanê duhî li Bexdayê di bin serokatîya Serokê PDK-ê Mesud Barzanî dê kom bu. Polîtbîroya PDK-ê di civîna xwe da minaqeşeya avakirina hikumeta nu ya Îraqê kir û serokwezîrê Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, sekreterê polîtbîroya PDK-ê Fadîl Mîranî, Azad Berwarî, Roj Nurî Saweys, Mesrur Barzanî û Zeîm Elî ji beşdarî civîna polîtbîroyê bun.

Serokwezîrê Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ji digel serokê Kurdistanê minaqeşeya avakirina hikumeta yekgirtî ya Kurdistanê kir û xwest ji nêzîk ve bizane ka prosêsa avakirina hikumeta Iraqê bi çi awayî dimeşe.

Hêyeteka kurdan li Necefê çû serdana Ayetullah Elî Sîstanî

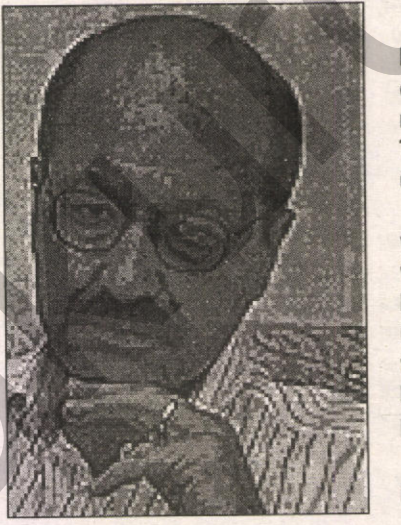

-Îro Azad Berwarîyê nunerê Serokê Kurdistanê Mesud Barzanî û Berhem Salihê nunerê serokkomarê Îraqê Celal Telebanî digel hêyeteka kurdî çun serdana rêberê dînî yê şîîyan Ayetullah Elî Sîstanî li Necefê da helwesta kurdan ya li hemberî serokwezîrê niho yê Îraqê Brahîm Ceferî û neminasîbbuna wî bo serokwezîrîya Îraqê rave bikin.

Li gor nuçeyeka AFP-ê Berhem Salihî piştî hevdîtina digel Elî Sîstanî got wan wekî nunerên Mesud Barzanî û Celal Telebanî serdana Elî Sîstanî kir û got:

-Em pêbendên daxwaza xwe ya guhortina navê Brahîm Ceferî wekî kandîdatê Lîsteya Hevpeymanîya Îraqa Yekgirtî ne û em çun cem Elî Sîstanî da helwesta miletê kurd jê re aşkera bikin û guhê xwe bidin biru bo biruboçunên wî ji.

Berhem Salihî got ti problêma wan digel şexsê Brahîm Ceferî nîne lê belê jî bo qunaxa bêt pewîstîya wan bi hikumeteka berfireh ya xudana sîmayekê nu heye ji ber Brahîm Ceferî ne tenê serokwezîrê wezaretan e u ew serokwezîrê hemî Îraqê ye û got:

- Ji ber hinde ji hêvîya me ew e ko lîsteya Hevpeymanîya Îraqa Yektîya Amêrîka u Brîtanya de eskerên xwe ji Îraqê vekisînin.

Agahnameya şervanekî kurd: di festîvalê de derdikeve pêşbirkê

Li paytexta Fransayê Parisê Navenda Agahdarîkirina Rayagiştî Pompidou, bi Festîvala Sînêma du Rêel derîyên xwe ji belgefilîmên navneteweyî re vedike. Festîval de di navbera 10 u 19-ê adarê de be li dar xistin. Fîlmê produksîona fransizan a bi navê “Agahnameya Şervaneki Kurd” jî di festîvalê de cî digire.

Festîvala Sînêma du rêele, ji sala ku hatîye damezirandin (1978) û vir ve bi piştgiriya Komîteya Fîlmên Etnografîk CNRSê, fîlmên navnetewî yên êtnografîk û civakî nîşan dide.

28-ê Fêstîvala Fîlmên Dokumênter ên Navnetewî, ji alîyê komeleya Lês Amîs du Sînêma du rêel û Navenda Pompidouyê ve hatîye li dar xistin.

JÎYANA GÊRÎLLAYEKÎ

Di besa pêşbirika navnetewî de 35 fîlm û kurte fîlmên ji 30 welatên cûda de bêne nîşandan. Di vê beşê de fîlmekê bi navê “Agahnameya Şervanekî Kurd” a fransizî jî, ku di sala 2005-an de hatîye kişandin, cî digire. Derhenerê vê fîlmê Stefano Savona ye û fîlm ji 80-ê deqîqeyî pêk tê.

Di filmê de gêrillayek PKK-yî bi nave Akîf, ku ji Almanyayê tevli refên şervanan buye guman, xeyal, dîtinên polîtîk û civînên ku gerîllayên jin li yên mêr rexne digirin, di agahnameya xwe de dinivîse.

Heman fîlm di 11-ê adarê de li Bêlçîkayê jî dê bê nîsandan. Fîlm saet di 14:30-î de li sînêmaya Sînêma 1-ê de bê nîşandan. Herweha di 15-ê adarê saet di 11:00ande li salona Çentre Wallonîê Bruxêllêsê, 21-ê adarê saet di 16:30î de li salona Espaçê 1789 Saînt-'Ouên (2-4, ruê Alêxandrê Bachelêt, Saînt-Ouên)e.

Emêrîka û Brîtanîya dê eskerên xwe ji Îraqê vekişînin

Eskerên amêrîkî kolanên Bexdayê kontrol dikin

Du rojnameyên brîtanî Sunday Telegraph û Sunday Mirror îdîa dikin ku Emêrîka û Brîtanîya di middeta salekê de hemî eskerên xwe ji Îraqê paşve vekişînin. Herdu rojname îdîaya xwe dispêrin berpirsên bilind yên ordîya brîtanî û dibejin sebebê paşvevekişandinê jî ew e ko hebuna eskerê emêrîkî û brîtanî pêkanîna aştîyê şuna ku hesanî bike zehmettir dike.

Dereng avabuna hikumeta nu ya Îraqê jî bi hebuna eskerê emêrîkî û brîtanî ve têt girêdan û berî heftêyekê wezîrê derve yê Îraqê Hişyar Zêbarî ji hevpeymanên Îraqê Emêrîka û Brîtanyayê xwest ku roleka “kêmtir” bilehîzin.

Ofisêrekê eskerî yê brîtanî ji Sunday Telegraphê re dibêje niho ew bi plana paşvevekişandinê ve mijul e û ya herî baş ji belkî bihara 2007-ê be.

V.F.Mînorsk "Kurd"

Gerîk

Ziman, ferheng û nivîsar

(Despêk hejmara pêşîndaye)

Zimanê kurdan tevî grûpa zimanên îranê, ya ku çawa tê zanîn ji zimanên farsî, efganî, bêlûcî, osêtînî û çend zaravên kevn û yên nû pêk tê dibe. Zimanê kurdî ew ne" farsîya xirabbûyî"ye, lê ew zimanekî cudaye, bi zagonên fonêtîkî û sintaksîsê nêzîkîya vî zimanî û farsî mîna nêzîkîya zimanê sêrban û rûsan, yanî jî daha rast mîna nêzîkîya zimanê binelîyên Switzerlandê ladî û îtalyanîye. Bapîrên zimanê farisî têne zanînê : ewana zimanê farsîyî navîn (pehlevî) û zimanê farsayî kevntrîn yê ser kerpîçên petîne. Lê zimanê kurdî nêzîkî van zimanan yekî jî nîne. Tu heleqetîya vî zimanî bi zimanê Îranêyî kevnî duduyan - zimanê Avêstayê, bi kîjanî pirtûka zîyaretî ya wa gotî agirperestan "Avêsta" hatîye nivîsar jî tune.

1) Pêşdadayînên awa hatine kirin, wekî zimanê kurdî, usa jî hinek zaravê Îranêye naha di nava xweda gellek êlêmêntên zimanê mirî -zimanê Mîdîyayê, bi gilîkî din zimanê padşahtîya kevn, ku berî Pêrsîya kevn hatibû dasekinandin xwedî dike.

Zimanê kurdi ser çend zaravan tê parvekirin:

1)yê başûr-Kirmanşah,
Senne û yên din
2)Yê rojhilat - zimanê Sûleymanî û Soûcbûlaxê
3)Yê rojava, yê ku di aqara Kurdistanêye here mezin belabûye.

2) Çawa Kurden rojhilat , usa ji kurdên rojava zimanê xwe kurmanci navdikin. Bi zaravê rojhilat kêmtrîn mirov diaxifin , lê eva zarava bi rastbûn, miqamdarîya xwe û paqişbûna xweva tê cudakirin.

3) Cudabûyîna zaravê rojhilat û rojava ew cînava dêma 1- êye yekanîye. Gotina bi rûsi ya nê znayû li rojhilat dibêjin "min nezanim" , lê li rojava dibejin "ez nezanim" Herdu cûre bi tovên xweva hela digêhêjine toven slavyanan jî .

Kurd xwedîyên zargotina gele gellekî dewlemendin: pirr gellek çirok , gotinên gelêrî , stranên wan hene. Ewana bi hezkirineke bi taybetîva berbirî poêma ?Dimdimê?ya ku ser bingeha bûyerên rasti, bûyera dagirkirina kela Dimdimê4) ji alîyê şahê Îranê Şah Abbas dibin. Kurd usa jî xwedîyê êposa bi taybetî , ya bi rasti tenê ya kurdan ?Mem u Zîn?in. Ev êposa bi zimaneki têkûz û rîtmîk di forma helbestanda li Kurdistanê seranser tê gotin . Mem u Zîn bengiyên hevdune , lê Mem bi eslê xweva ne weke Zînêye , ne torine. Gilî gotinên derheqa evîna Mem û Zînê digîhîjine birayê Zînê, yê ku mîrê Botanêye.

Rikê mîr li culeta Mem tê û ew Mem davêje zîndanê. Rewşa tendurustîya Mem li zîndanêda xirab dibe. Mîr, yê ku ditirse ,wekî gelê derê dijî vê nerastîya wî, destûrê dide wekî herdu evîndar bigêhêjine hev. Lê ev birîyara pirr dereng tê dayîn. Mem di hemêza hezkirîya xweda ,ya ku hatîye nûçeyên şayîyê bide wî, dimire. Ew derba giran dibe sedemê mirina Zînê û ewa ji birayê xwe hîvî dike, wekî dirindêza mirina wê weke dewata wê û Memê derbazkin. Ewê di gel Mem binax dikin. Ser tirba wan 2 kolên gulan hêşîn dibin û çiqlê wan çawa nîşana evînê ,ya ku ji mirinê hêztirbû li hev dialin.

1) Poêzîya kurdan êpêçekî fire û bi hostetîye. Helbet berhemên helbestvanên wan tevî minakên efrandinên musulmanaye here baş nayêne kirin. Lê dibe ji ber wê yekê hêjaya here rast nedane wan, wekî zimanê kurdî hindikî hatîye hînbûn û efranîkên bi vî zimanî bi dijwarî dikevine dest. Navê 8 helbestvanên dema hên2) eyanin Ji wana yê herî pêşîn di sedsala XI-da jîyan kirîye. Heta naha tenê berhemên yekî ji wan - Melayê Cizîrê bi fototipî sala 1904 li Almanîyayê (M Hartmann) hatîye weşandin. Lê hê pisporên wergêrê nehatine dîtin . Dema nûda cî-warên helbestvanên kurd awa tê xanê wekî li Sulêymanîyêye,li ku helbestvanê kurd, yê nav û deng Nalî jîyan kirîye. Vaye li jêrê 2 minakên biçûk ji poezîya kurdan.(Bona ku ji orîjînalê dûr nekevin me du bend-6 rist helbestên ji kurdî wergerandi ser zimanê rûsî carke din wergerî kurdî nekir-T.R.).

Jêrê çend perçe jî ji zargotina gelin. (Dîsa jî bona ku ji orîjînalê dûr nekevin em 13 ristên helbestên gelêrîye ku wergerandine ser rûsî çarke din wernagerinîne ser kurdî T. R.).

Bila rexnegirên têkoş gotinên Pûşkîn ku derheqa straneke kafkazêda gotîye biwekilînin û bêjin ,wekî stranên kurdan jî ?tiştekî rojhilatêyî valane, tenê di wanda hinek hêjayên poêtîk hene? ,lê tiştek eyane,wekî nimûnên zargotina kurdan ne mîna wî minakê hişk û nerinde,ku van nêzîka di hinek rojnamanda bin navê ? Hîmna kurdan ?da der çûbû.

Gotî bê ser zaran , wekî li Kurdistana başûr , bingehîn li Kurdistana Îranê rola zimanê wêjeyî dikeve peşka zaravê Goranî6), ya ku nakeve rêza gellek zaravên din, yên ku nivîsara wan pêşda çûye. Lêgêndên rojhilatêye nav û deng ? Leyl û Mecnûn?, ? Xosrov û Şîrin?,? Xûrşîdî Xaver? û yên din bí goranî hatine nitirandin. Hela destpêka sedsala buhurî gerokê îngîlîs Rich 1) destnivîsara wan birîye û naha jî ewana di mûzêya Brîtanîyayêda têne xwedîkirin. Min sala 1914-an li mentîqa Zohabê çend navnîyên (lîssên) nû ,yên van poêman û poêmên din amade kir.

Rojnama kurdî ya yekem "Kurdistan" sala 1898-a li Qahîrê der çû, lê paşê weşandina wê li Jênêvrê berdewam kir. Xwediyê rojnamê ,yek ji lawên Bedrxan begê Ebdulrehman beg bû. Rojnama duyemîn piştî şoreşa tirkan ji alîyê Şêyx Ebdulqadir hate weşandin. Lê zûtirekê derçûna vê rojnamê hate sekinandin.

Dawîyêda sala 1913-a destek kurdan-sofî, xwendevan, û rojnamevanan komela ? Hîvîya kurd? damezirandin û dest bi weşandina kovara (mehnama) "Roja kurd" kirin, ya ku vekirî xisletên netewî dida kivşê. Rûpêlê kovarêyî yekemîn bi wêneyên Salahaddîn û Kerîm xan Zendva dihate xemilandin. Kurdan gazî çêkirina netew dikirin, alfabêya kurdî ya nû bona zimanê kurdî hate pejirandin û yên din. Sala 1914-a navê kovarê hate guherandin , ew bû ?Hetavî kurd? û dihate kivşê, wekî ewa aqareke êpêcekî fire dihate belakirin. Min derheqa wêda li Sulêymanîya dur jî bihîstibû, li ku pirsên awa pirı çapik bala xanan û întêllîgênsîyayê dikişand.

Hema ber şêmîka şêr mîssîonêrên protêstant bi piştovanîya komelên osmanîya ,yên ku li Soûcbûlaxê cîwarbibûn dest bi weşandina kovareke biçûk, ya bi navê ? Kurdistan ?2) kirin, li wir gotarên, ku fêrî tore -pêşk dikirin, beşên ji poêzîya gel (Ji pirtûka O. Mann) û yên din der diçûn.

Gellek qinyat derheqa lêkolîna gelê kurd û zimanê wîda hatine nivîsar lê ger ewê yekê hildine ber çavan, weki jimara gerokên rûs li Kurdistanê ne gellekî mezin bûye (pirranîya wan mirovên peywîrbilind bûne: bar. Bodê, Çirîkov,3) Xanikov4), V.F. Mayêvskî, P. A. Tomîlov, K. Smîrnov5), Maksîmoviç-Vasîlkovskî6) û yên din) wê demê em dikarin bi firnaxî bêjin ,wekî karên zanîstîyê, yên ku derhaqa kurdandane bi pirranî li Rûsîyayê hatine kirin. Bi emrê impêratrîsa Yêkatêrîna Mezin sala 1787-a akadêmîk Pallas karpêka xwe,ya bi navê ?Hemberihevkirina ferhengên hemû ziman û zaravan? amade kir li ku cara yekem 276 peyvên kurdî jî cî girtibûn.

Di dîroka zanîstîyêda gellek caran awa dibe , wekî mijarek di dewrekêda li cî - warên cuda-cuda, bê bandora yekî ser ya din têne lêkolîn, lênêhêrîn. Awa , rêzimana zimanê kurdî xût wê salê sala 1787-a li Romayê bi îtalyanî der çûye. Torîvanê pirtûkê mîssîonêrê katolîk Maurizio Garzoni bû ,yê ku berî wê bûyerê 18 salan li der-dorê Amadiyê jîyan kiribû. Mirov dikare bîne ber çavan wekî 150 salî berê di kûraya Kurdistanêda jîyana pop Garzonî, yê ku bona xizmeta wî û anegorî dewra destpêkirina karê wî, bi adilî tê navkirin çawa ?bapîrê kurdzanîyê? çiqasî dijwar bûye. Ewî çiqas tunebûn û kêmasîyên jîyanê ser xwera derbaz kirîye.

Lê, tenê bona pêşekzanan bi hewase, wekî bizanibin paşdemîyê karê hînbûna kurdan çawa pêşda çû. Awa , vane çend bûyerên bi taybetî ,yên ku hêz dane pêşdaçûyîna pêzanînên me yên derheqa vî gelîda.

Îda sedsala XVIII (Herbêlot) hebûna salnama berekên kurdan ,ya ku me jorê navê wê kişand eyan bû . Ewê şemalek avîte ser dewra gellekî tevlihevbûyî ya eyaletên Kurdistanê. Gerokên îngîlîs bi dijwarîke mezin çend lîssên vê salnamê dest xistin, lê ya here baştrîn ji alîyê leşkerên rûs hate destanîn. Sala 1828 -an dema şerê tevî Îranê gênêral Sûxtêlên bajarê Erdebîlê zebt kir û çawa talanê leşkerîyê pirtûkxana Sefevîyan ,ya nav û deng şande Petrogradê. Gellek pirtûkanra tevayî nusxê ?Şerefnamê?, ya ku sala 1599 -an bi destî torîvanê pirtûkê bi xwe hatibû rastandin û navandin jî hebû. Zanîstên me pirr hêjabûna vê destnivîsarê hildane ber çavan û berê ewlîn akadêmîk Vêlîamînov -Zernov teksta farsî di orîjînalêda da weşandin, lê paşê akadêmîk Şarmûa temamîya jîyana xwe da ser wergêra vî qinyatî bi fransî û ew di çar cildanda da weşandin .

1)Dema şerê Krîmê li gûbêrnîya Smolênskê di nava hêsirên tirkanda kurd jî hebûn. Hema wê seetê ji Akadêmîya Zanîstîyê Lêrx şandine nava wan kurdan û ewî çara yekem têkstên kurdî bi zanîstî û awakî cêribandî da weşandin.2)

Du magîstrên rûsan Berezîn û Dîttêl, yên ku salên 40 -î yê sedsala buhurî şandibûne rojhilatê jî jîyana kurdan hin bûne, lê du konsûlên rûsan A. Xodzko û A. Jaba ji wan jî zêdeter kar kirine. Ji van herduyên dawîyê yê yekem xisletê xweyî xwendinhezkirinêva dihate cudakirin. Ew gellekî digerîya û dinîvîsî. Paşdemiyê li Parîsê ew rastî kurdekî xwendî dibe,paşê bi fransî (di ? Journal Asiatiquê?da sala 1857) oçêrkên zaravê (rojhilat) Sulêymanîyê dide weşandin. Konsûl Jaba ji sala 1848-66-a li Erzirûmê dimîne, li vir jî bi zaravê kurdayî rojavava mijûl dibe. Ew kome kurdên xwendî li dora xwe dicivîne û bi alîkarîya wan berevokeke kurdî, ferhenga kurdî-fransizî, pirtûka axaftinê ya fransizî- kurdî û paşê ferhenga mezin ya fransizî-kurdî amade dike. Tenê 2 karpêkên wî, yên pêşin ji alîyê Akadêmîya Zanîstîyê têne weşandin. Herduyên mayîn, yên ku girîngîya wane praktîkî pirr kipûze (mezine) îda çawa undabûyî dihatine hesibandin. Bi tesadufeke berxwedar ez ketime rêça wan û sala 1913-a torinên (nebîyên) birêz Jaba hemû karpêkên bapîrên xwe dane min. Ezê bicedînim,ku bona weşandina wana hemû tiştî bikim.

Salên 70-ê prof.Egîazarov destbi lêgerîna ser kurdên Rûsîyayê yên gûbêrnîya Êrîvanê kir. Ew bi xwe hê ji zarotîya xwe bi kurdî diaxifi. Bona wê jî ewî karibû gellek tiştên hewaskar hinbûya û binîvîsîya.3)

Di dewletên derekeda jî ew yek hatibû naskirin, wekî Rûsîya gelê kurd hîn dibe. Hela serbarî jî karpêkên zaneyên alman- Yûstî , Prîma , Sosîn peyra jî destnivîsa têkstên zaneyê ji Avstrîyê Makas bona ku bêne weşandin şandibûne Akadêmîya me ya Zanîstîyê. Bona wê jî çi ku derheqa kurdanda hebû li Pêtrogradê mirov dikaribû dest bianîya. Pêwîste ewê jî bêjin, wekî van nêzîka li Almanîyayê bi essehî dixwestin evê monopolîyayê (pêşdaketinê) ji destê me --rûsan derxin. Zanîyarê alman Oskar Mann ji impêrator Vîlhêlm bixwe alîkarî stendibû, 4 salan li Îranê û Tirkîyê gerîyabû, hemû xisletên kurdan fêr bibû. Gelo eva hewaskarîya wane dereng hişyarbûyî ya berbi kurdan ji wê yekê pêşda nedihat wekî wana dixwastin di pirsa kurdanda pêşda bên, çawa ku bi alîkarîya pastor Lepsîûsê fîlantropîstê nav û deng cedandin nava ermenîyanda pêşda bên.

Nûjenîya here dawîyê (s.1913) rêzimana zimanê kurdî ya Soanê îngîlîse,ya ku bi taybetî ji alîyê nefskarîya torîvan bi hewaskare, ji ber ku ewî bi dizî ola musulmanîyê pejirandibû, demekî dirêj li Kurdistana başûr jîyan kiribû, demekî jî xwe bin navê nivîsevanê fars veşartibû.1) Naha li Pêtrogradê birêz Orbêlî amadekarîyên dayîna dersên zimanê kurdî dike. Em hîvîdarin, wekî bi karên wî kevneşopîya (tradîsîya) rûsan ya di rêvebirina karê pêşdabirina kurdzanîyê wê pêşda here û gulvede.

(Dumahî heye)

Werger: Tamara REFO

Курдский политик обсуждает с корреспондентом нынешний политический кризис в Ираке

Радио "RFE/RL" 2 марта взяло интервью у курдского парламентария Махмуда Османа о развитии ситуации послетого, как партии суннитов, курдов и светских политиков обратились с просьбой шиитскому Объединенному иракскому альянсу (ОИА) отозвать кандидатуру Ибрагима аль-Джаафари на пост премьер-министра.

RFE/RL: Какова политическая ситуация сейчас в Ираке? Мы слышали, что сунниты и курды будут просить шиитов выдвинуть другого кандидата на пост премьер-министра.

Осман: Да, это так. Мы, Курдская коалиция, сунниты (Иракский фронт согласия) и партия д-ра Аллауи, Иракский национальный блок, мы обратились к шиитскому альянсу выдвинуть другого кандидата, потому что мы думаем, что будут не просто работать следующие несколько лет с г-ном аль-Джаафари. И учитывая наш прошлый опыт и все... у нас нет условий. Да, мы официально обратились с такой просьбой, все три партии, и партия Салиха аль-Мутлака (Иракский фронт за национальный диалог) также поддержала этот шаг.

Почти все партии, кроме шиитского блока, просят об этом и не потому что имеют к аль-Джаафари что-то личное. Они думают, что он будет продолжать ту же политику, как и прежде, а прежде премьер-министр не смог разрешить проблемы, стоящие перед страной, и сейчас снова, когда другие партии не соглашаются с ним, я думаю, что ему будет сложно работать, а нам сотрудничать с ним.

Мы думаем, что шиитский блок имеет право - конечно - назначить кого-то премьер-министром, поскольку это самый крупный блок в парламенте. В прошлом году, когда аль-Джаафари был кандидатом на пост премьер-министра, весь шиитский блок... все поддерживали его. В этом году не та же самая ситуация, половина поддерживает его, другая половина - другого кандидата - (Адила Абд аль-Махди). Так что у (аль-Джаафари) не очень сильные позиции и в своем блоке также.

RFE/RL: Вы уже получили ответ от шиитского блока, формально или неформально?

Осман: Мы ждем. Мы только представили наше обращение сегодня, поэтому мы не рассчитываем получить официальный ответ в тот же день.Мы ждем, мы посмотрим, что будут.

RFE/RL: Если они не согласятся, и кандидатура г-на аль-Джаафари будут вынесена на голосование в парламенте, думаете ли вы, что кто-то из шиитского блока будет голосовать против этой кандидатуры?

Осман: Я уверен в этом, потому что уже в его собственном блоке половина проголосовала против него (во время голосования по кандидатуре на пост премьера внутри ОАИ)... поэтому это вполне возможно. И есть еще одна возможность; если они будут настаивать на кандидатуре (аль-Джаафари) и вынесут ее на голосование, тогда остальные избирательные блоки все вместе могут сформировать блок, который будет больше, чем ОАИ. Они тогда смогут выдвинуть свою кандидатуру на пост премьер-министра.

RFE/RL: Некоторые средства массовой информации сообщили сегодня, что сунниты, курды и, возможно, блок Аллауи рассматривают вопрос о формировании единого блока в парламенте. Это правда?

Осман: Нет, мы в курдской коалиции не собираемся вступать в блок против ОАИ или в блок с ОАИ против кого-нибудь еще и... если ситуация будут развиваться в направлении, когда (ОАИ) будут настаивать на кандидатуре аль-Джаафари, тогда мы можем сформировать парламентский блок для того, чтобы проголосовать за другую кандидатуру на пост премьер-министра и против аль-Джаафари. Так что это возможно, но я думаю, я надеюсь, что ОАИ будут настроен на сотрудничество и примет во внимание всех, кто обратился к нему и пересмотрит свое решение. Это лучший путь, как сделать это, это демократичный путь. Как бы там ни было, (аль-Джаафари) имеет сейчас 64 места из 275 в парламенте, поэтому он не может быть хорошим премьер-министром.

RFE/RL: Как курд и как парламентарий, вы не думаете, что шиитский блок сможет отыграться позже на курдах?

Осман: Нет, я так не думаю. Может быть, некоторые люди; я полагаю, что аль-Джаафари это все не понравится. Но многие в его собственном блоке не поддерживают его ... Кроме того, мы в Курдистане недовольны его кандидатурой, особенно после того как он посетил Турцию (28 февраля). Мы очень недовольны, потому что он совершил визит, даже не сказав президенту, парламенту, не сказав даже министру иностранных дел, что совершенно невероятно.

И мы подозрительно относимся к любым дискуссиям между Турцией и иракским правительством, ели они проводятся без участия курдов, потому что Турция настроена отрицательно к курдскому вопросу. Вот почему он вызвал недовольство курдов. И (курды) считают, что, если аль-Джаафари будет продолжать поступать таким образом, он не выполнит требования статьи 58 (конституции относительно Киркука) и страя история повторится снова.

RFE/RL: Г-н Джаафари, когда был в Турции, сказал, что выполнит статью конституции относительно Киркука буквально.

Осман: Нет, мы не верим ему. Это дело доверия. Если это правда, почему он тогда не взял с собой ни одного курда (в Турцию)? Даже министра иностранных дел (Хошияра Зибари) не было с ним. Что ему надо было скрыть от нас? Он взял некоторых (иракских) туркмен с собой и еще кое-кого. Он не взял с собой ни одного курдского министра из (своего) правительства, что очень удивляет - все выглядит так, что есть что-то такое важное между ним и Турцией, что он прячет от курдов. Мы относимся к этому с подозрением... мы не верим тому, что он говорит. Он может сказать что угодно, но кто знает, выполнит он это или нет, мы ему не доверяем.

RFE/RL: Президент Джалал Талабани ответил на эту поездку тем, что заявил, что ни одно соглашение, заключенное аль-Джаафари, не будет признано законным по иракским законам.

Осман: Это правильно, потому что нынешнее правительство - это правительство исполняющее обязанности. Обычно, правительство, исполняющее обязанности, не уполномочено делать такие шаги. Во-вторых, страна в крови - каждый день убивают десятки людей. Обстановка в сфере безопасности сильно ухудшилась. Э тот момент вместо того.. чтобы нести ответственность за безопасность, (аль-Джаафари) покидает страну и едет за рубеж - это не адекватная реакция. Я думаю, что ни один из ответственных руководителей в такой момент не должен ехать за рубеж. Они должны заниматься внутри страны проблемами безопасности и политическими проблемами.

RFE/RL: Поддержка со стороны Моктады эс-Садра была ключевым фактором, почему г-н аль-Джаафари был выдвинут на пост премьер-министра от ОИА. Как вы знаете, эс-Садр обладает властью и контролирует "улицу". Не думаете ли вы, что эти трения (между политиками) выплеснутся на улицу в большей степени, чем это было на прошлой неделе? Не ожидаете ли вы, что будет большая реакция со стороны улиц?

Осман: Я так не думаю. Даже если такая реакция возникнет, это будет... вы знаете, люди на улицах.. может быть они уже немного разочаровались во всех политиках, включая президента, премьер-министра, всех нас, потому что мы не решаем их проблемы. (Иракцы) страдают от всевозможных проблем, безопасность плохая, и они думают, что это... из-за того, что политики не договорились о правительстве или не решили их проблемы... поэтому я думаю, что, может быть. и есть люди, которые выразят свои чувства относительно отсрочки в политическом процессе... не относительно кого-либо конкретного лица, но, может быть, они недовольны всеми этими затяжками.

RFE/RL: Вы думаете, что сейчас потребуется много больше времени для формирования правительства?

Осман: К несчастью, какие-то обстоятельства сошлись и они потребуют больше времени. Например, (взрыв 22 февраля) в храме в Самаре, когда она была повреждена, и затем последовали нападения на мечете в разных местах... Это, конечно, привело к задержке политического процесса. Но так дела обстоят в Ираке, это жизнь. Что качается политических вопросов, то я думаю, что лучше немного отложить решение вопроса, чем иметь плохого премьер-министра и правительство, которое придет к власти и в котором премьер-министр находится под давлением и имеющий проблемы в отношениях с другими партиями, которые не доверяют друг другу... Поскольку в этом случае результаты могут быть негативными, если пойдете дальше со всеми этими проблемами, не разрешив их. Лучше немного подождать... чем идти в правительство, в которое вы не верите. Это проблема, о которой надо говорить и о которой надо думать.

RFE/RL: Из-за соотношения сил в парламенте, для того, чтобы назначить кого-либо, необходимо 184 места.

Осман: Но не всегда необходимы 2/3. Когда вы выбираете президента и его двух заместителей, то необходимы 2/3 голосов. Но это только первый раунд. Если в первом туре голосования вы не набрали 2/3 голосов, то дальше идет второй тур, когда надо получить только абсолютное большинство - так сформулировано в конституции. То же самое относится к премьер-министру... Так что я думаю, что эти обстоятельства не большое препятствие.

Война в Ираке стала крупнейшим геополитическим просчетом в истории США, считают участники элитарного международного клуба

Война в Ираке стала, видимо, крупнейшим геополитическим просчетом в истории США. По словам известного американского публициста и политолога Арно де Борчгрейва, таким было единодушное мнение членов элитарного международного клуба, собравшихся недавно на свое очередное заседание в Монако.

Ветеран американской журналистики, возглавлявший в прошлом газету "Вашингтон таймс" и информационное агентство ЮПИ и продолжающий писать для них комментарии, не называет имен, а сообщает лишь, что в заседании участвовали 63 человека. По его словам, в их число входили "бывшие премьер-министры, руководители разведслужб, главные редакторы газет и служб теленовостей, нынешние и бывшие главы крупных международных организаций". Представлены были страны Европы, Ближнего Востока, Северной Африки и США. Насколько известно корр. ИТАР-ТАСС, от России в заседании участвовал один человек - бывший глава правительства Евгений Примаков.

Как утверждает Борчгрейв, оценки ситуации в Ираке звучали на встрече "практически без всякого антиамериканизма", а скорее с сожалением. Участники заседания, по его словам, констатировали, что "глобальная мощь" США очень важна для поддержания международной стабильности, и "сетовали по поводу того, как она пускается на ветер в Ираке", а не сберегается для улаживания "потенциально гораздо более угрожающих кризисов в этом же районе мира в период до 2010 года".

"В настоящее время американская военная машине, если и не сломана, то, во всяком случае, непригодна для развертывания очередной кампании в этом же регионе", - пишет комментатор, добавляя, что в Монако было много пессимистичных прогнозов по поводу "еще одного сокрушительного провала" США, "подобного вьетнамскому".

ДИПЛОМАТ

№ 03(028) 01-15 МАРТА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ПОСЛЕДНЯЯ страница

Переговоры по составу правительства находятся в состоянии раздрая

Премьер-министр Ирака Ибрагим Джаафари отменил встречу с ведущими политическими лидерами партий Ирака, явно в знак протеста против того, что они ведут кампанию против его кандидатуры на пост премьера нового правительства.

Курдские и суннитские политики недовольны выдвижением его кандидатуры на пост премьера и заявляют, что они не будут работать в правительстве национального единства, если он будет возглавлять его.

Это самый последний кризис, который связан с формированием нового правительства.

Ирак переживает один из самых худших периодов разгула насилия, в четверг было убито 18 человек. По крайней мере, 400 человек было убито со среды, когда был взорван один из самых священных шиитских храмов в Самаре.

Старший из числа представителей ООН обвиняет в растущем кровопролитии развал системы безопасности, "присущий" Ираку.

Джон Пейс, до последнего времени руководитель группы представителей ООН, следивших за состоянием дел с правами человека в Ираке, заявил "BBC News website", что 75% сотен тел погибших, которые свозятся в багдадский мог ежемесячно, имеют следы пыток и преднамеренного убийства (казни).

В прошлом месяце расследование, которое начали американские военные, показало, что "эскадроны смерти" министерства внутренних дел Ирака преследуют иракских арабов-суннитов. •

Шиитские лидеры отрицательно отнеслись к инициативе президента Ирака, потребовавшего заменить кандидата на пост премьер-министра

Шиитские лидеры отрицательно отнеслись к инициативе президента Ирака Джалала Талабани, потребовавшего назначить нового кандидата на пост премьер-министра. По словам главы государства, лидер партии исламского призыва "Ад-Даава" Ибрагим аль-Джаафари, выдвинутый шиитским парламентским большинством, "стал препятствием на пути создания правительства национального единства". "Он (аль-Джаафари) на протяжении 25 лет является моим другом, но не подходит для роли объединителя", - сказал Талабани, который в прошлом неоднократно сетовал на "самоуправство премьера".

Президент направил в воскресенье в Эн-Наджаф представителя блока курдских партий Бархама Салеха, который провел беседы с великим аятоллой Али ас-Систани - духовным наставником иракских шиитов и руководителями фракций, входящих в шиитскую коалицию. По сведениям газеты "Аль-Хаят", Салех встретил прохладный прием в городе, который считается духовным центром шиизма. В Эн-Наджафе прошли массовые манифестации в поддержку лидера партии "Ад-Даава".

Джаввад аль-Мальки - официальный представитель Объединенного иракского альянса (по итогам выборов в декабре 2005 года ОИА имеет 128 из 275 мест) назвал "преувеличенными" заявления по поводу кризиса между шиитским и курдским блоками, подчеркнув важность превалирования "высших интересов Ирака над личными оценками". По его словам, "некоторые замечания в адрес аль-Джаафари искусственно раздуты и далеки от объективности". "В целом ситуация под контролем и можно найти взаимное решение", - сказал аль-Мальки. В свою очередь, депутат Мухаммед аль-Хумейдауи расценил позицию курдов как "уступку американскому давлению". По его мнению, "Соединенные Штаты пытаются ослабить политическое влияние ОИА, окрепшее после убедительной победы на выборах".

Представитель Иракского фронта согласия (ИФС) - суннитского блока, третьего по числу мест в парламенте - Сальман Али аль-Джамили заявил, что "сунниты проявят гибкость и не будут настаивать на замене аль-Джаафари, если шиитская коалиция займет принципиальную позицию".

Бойцы спецподразделения иранского Корпуса "стражей исламской революции" проникают в Ирак - глава Пентагона

Бойцы спецподразделения иранского Корпуса "стражей исламской революции" /КСИР/ проникают в Ирак. Об этом сообщил сегодня глава Пентагона Дональд Рамсфелд. По его словам, вне всяких сомнений за этим стоит иранское правительство.

"Они сейчас забрасывают своих людей в Ирак для акций, которые нанесут ущерб будущему Ирака. Мы не рассматриваем их в качестве паломников", - подчеркнул глава Пентагона на пресс-конференции в министерстве обороны.

Рамсфелд и присутствовавший на пресс-конференции глава Комитета начальников штабов ВС США генерал Питер Пейс отказались отвечать на вопросы журналистов, как много иранских диверсантов, по оценкам Пентагона, оказалось на иракской территории и вступали ли американские солдаты в боестолкновения с ними. По словам Пейса, иранцы доставляют в Ирак самодельные взрывные устройства. "Мы занимаемся с иракским правительством вопросом усиления охраны границы с Ираном", - добавил он.

В прошлом месяце директор национальной разведки США Джон Негропонте, выступая в конгрессе, сообщил, что иранские спецслужбы и "стражи исламской революции" могут попытаться спровоцировать восстание шиитов в Ираке или подключиться к боевикам в операциях против американских сил.

Рамсфелд также уклонился от ответа на вопрос, готовы ли США использовать военные средства, чтобы не допустить появления у Тегерана ядерного оружия. "Президент, вице-президент и госсекретарь уже затрагивали этот вопрос в своих выступлениях", - отметил он.

Первое заседание нового иракского парламента состоится 12 марта, сообщил президент Ирака

В соответствии с основным законом иракского государства выборы в Совет представителей /постоянный парламент/, которому предстоит сменить Национальную ассамблею (переходный парламент), прошли 15 декабря 2005 года. Согласно официальным итогам, 128 мест в 275-местном парламенте получил шиитский блок Объединенный иракский альянс, 53 - альянс двух ведущих курдских партий - Патриотического союза Курдистана и Демократической партии Курдистана. 44 места достались суннитскому блоку Иракский фронт согласия, либеральный блок под руководством первого премьер-министра Айяда Алауи получил 25 мест.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN

ÎMTÎYAZ U SERNÎVÎSAR:
TAHÎR SILÊMAN

УЧЕРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Azərbaycan şöbəsinin redaktoru:
NƏRİMAN ƏYYUB
Tel: 050 379-92-93

Xüsusi müxbir:
RAMİZ CƏBRAYILOV

Əlaqə telefonu:
422-38-26

Müəlliflərin mövqeyi redaksiyanın mövqeyi ilə üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri, 40
S. Mehmandarov küç.
ev 25. mən. 17
Адрес: Баку 40, пос. Ул.
С.Мехмандарова, дом 25. кв.17
Navnîsan: Baku 40 soqaq
S.Mêhmandarov xanî 25. mal 17

e-mail: diplomat_gazeti@box.az
Şəhadətnamə: N FŞ 005004966

BUSB-un 2 saylı
Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 961
Tiraj: 2500